

Renta wdowia: konsekwencje proponowanych zmian w systemie wsparcia wdów i wdowców

Komentarz CenEA 27/02/2024

Michał Myck
Artur Król
Monika Oczkowska

1. Wstęp

Propozycja renty wdowiej, stanowiąca bardzo ważny punkt w zeszłorocznym programie wyborczym Lewicy, była jednym z bardziej kosztownych rozwiązań proponowanych w kampanii wyborczej. Reforma, której koszt Lewica szacuje na 13 mld złotych rocznie, to wydatek porównywalny z rocznymi kosztami 13. emerytury i budżetem świadczeń rodzinnych (bez świadczenia wychowawczego). Propozycja Lewicy, przedstawiona w Sejmie 11 kwietnia 2023 r. w formie obywatelskiego projektu ustawy (Sejm RP, 2023), zakłada zmiany w sposobie zabezpieczenia materialnego wdów i wdowców po śmierci ich współmałżonka. Obecnie wdowy i wdowcy, których małżonek przed śmiercią otrzymywał świadczenie emerytalne lub rentowe, mogą wybrać pomiędzy pobieraniem swojego świadczenia lub renty rodzinnej wynoszącej 85% świadczenia zmarłego partnera. W ramach proponowanej zmiany wdowa lub wdowiec mogliby łączyć te świadczenia, otrzymując pełną wysokość swojej emerytury i 50% renty rodzinnej po małżonku lub rentę rodzinną w pełnej wysokości (odpowiadającej 85% świadczenia osoby zmarłej) i 50% przysługującego własnego świadczenia.¹ W przypadku osób, które owdowiały, zanim proponowana zmiana wejdzie w życie, nowe świadczenie wymagałoby przeliczenia wartości świadczeń w momencie śmierci współmałżonka i stosownej ich indeksacji.

Według wyników spisu powszechnego z 2021 roku, w Polsce żyje ok. 2,2 mln kobiet i prawie 450 tys. mężczyzn, którzy deklarują status wdowy lub wdowca. W 2022 roku śmierć współmałżonka dotknęła 170,7 tys. osób – 123,5 tys. kobiet i 47,2 tys. mężczyzn. Wdowieństwo częściej dotyczy kobiet ze względu zarówno na ich przeciętnie dłuższe trwanie życia, jak i na dość powszechną różnicę wieku pomiędzy współmałżonkami. W niniejszym Komentarzu przedstawiono analizy sytuacji życiowej wdów i wdowców w Polsce w oparciu o dane z prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny Badania Budżetów Gospodarstw Domowych (BBGD) dla lat 2010-2021. Analizy te stanowią tło dla symulacji przeprowadzonej na danych BBGD z roku 2021, której celem jest ilustracja potencjalnych konsekwencji proponowanej przez Lewicę reformy z punktu widzenia różnicy w sytuacji materialnej wdów przed i po śmierci współmałżonka. W wyliczeniach podjęto symulację zmiany sytuacji materialnej kobiet w wieku 65 lat lub więcej, które w danych BBGD obserwowane są jako zamężne, zakładając scenariusz śmierci ich współmałżonka. Tego rodzaju podejście pozwala na zobrazowanie sytuacji tych kobiet przy różnych założeniach dotyczących wysokości otrzymywanych przez nie świadczeń po śmierci ich mężów. W oparciu o taki schemat symulacji opracowano zarówno system wsparcia funkcjonujący obecnie, jak i dwa alternatywne podejścia do zmian w wysokości świadczeń otrzymywanych przez wdowy i wdowców, prezentując ich wpływ na ryzyko ubóstwa i pozycję w rozkładzie dochodów.

Wyniki wskazują na wyraźne korzyści proponowanych przez Lewicę zmian dla osób zagrożonych wdowieństwem, choć według naszych szacunków wprowadzenie omawianego obecnie w Sejmie programu kosztowałoby budżet państwa o ponad 11 mld zł rocznie więcej w stosunku do kwoty podawanej w propozycji Lewicy. Według naszej symulacji renta wdowia podniosłaby wartość świadczeń społecznych otrzymywanych przez wdowy o 34,2% w porównaniu do systemu funkcjonującego obecnie. Gdyby o tyle wzrosnąć miały świadczenia wszystkich obecnych wdów i wdowców w Polsce, koszt dla sektora finansów publicznych wyniósłby 24,1 mld zł rocznie. Co istotne, choć renta wdowia w większym stopniu pozwala na utrzymanie relatywnej pozycji wdów w rozkładzie dochodów, to proponowany system kieruje większość dodatkowych środków do osób z górnej części rozkładu dochodów, wśród których ryzyko ubóstwa po śmierci współmałżonków jest stosunkowo niskie nawet bez zmiany systemu wsparcia.

Prezentowane w Komentarzu symulacje obejmują też alternatywną propozycję zmiany systemu wsparcia wdów i wdowców, która skupia się na podniesieniu świadczeń osób w gorszej sytuacji materialnej. System ten w podobny sposób co renta wdowia ogranicza ryzyko ubóstwa, a jednocześnie jest ponad dwukrotnie tańszy dla sektora finansów publicznych w stosunku do omawianej w Sejmie propozycji Lewicy.

2. Sytuacja materialna wdów i wdowców w Polsce

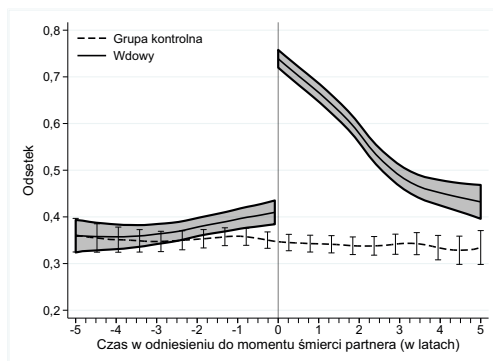
Liczne prace naukowe wskazują na silny wpływ utraty współmałżonka na stan zdrowia psychicznego i ogólny poziom dobrostanu (Blanner Kristiansen i in., 2019; Lee i in., 2001; Ory & Huijts, 2015; Sasson & Umberson, 2014; Schaan, 2013; Siflinger, 2017; Steptoe i in., 2013).

¹ W ramach rozważanego obecnie w Sejmie projektu ustawy przewidziany został górny limit na wysokość połączonych świadczeń sięgający trzykrotności przeciętnej emerytury.

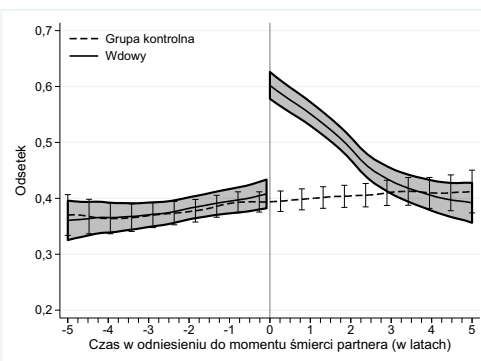
Adena i in. (2023) korzystają z kompleksowych danych, w ramach których starsze kobiety obserwowane były w okresie obejmującym kilka lat przed i kilka lat po śmierci męża. Wyniki ich badania jednoznacznie wskazują na gwałtowny wzrost symptomów depresji i złego samopoczucia, takich jak skłonność do płaczu (Wykres 1a), jak i samego ryzyka depresji (Wykres 1b) wśród wdów po śmierci ich partnera. Obniżone wartości szeregu wskaźników jakości życia wdów w porównaniu do kobiet, których mężowie nie umarli, utrzymują się przez długi czas po owdowieniu.

Wykres 1 Stan zdrowia psychicznego kobiety przed i po śmierci partnera

a) Odsetek osób, które w poprzednim miesiącu płakały

b) Odsetek osób zagrożonych depresją

Wykres 1

Źródło: Adena i in. (2023).

Uwagi: Grupę kontrolną stanowiły kobiety w statystycznie „bliźniaczych” małżeństwach; Wyk. b) Ryzyko depresji definiowane jako 4 lub więcej symptomów depresji według skali EURO-D. Szczegóły metodologiczne w Adena i in. (2023).

W porównaniu do niekwestionowanego wpływu śmierci męża na stan zdrowia psychicznego wdowy, wyniki dotychczasowych badań w odniesieniu do konsekwencji owdowienia dla sytuacji materialnej są mniej jednoznaczne (Ahn, 2005; Bíró, 2013; Bound i in., 1991; Corden i in., 2008; Hungerford, 2001). W przypadku wyników badań międzynarodowych wskazywane pomiędzy krajami różnice w sytuacji materialnej wdów i wdowców mogą odzwierciedlać zróżnicowany sposób funkcjonowania systemów zabezpieczenia społecznego tych osób. Z drugiej strony mogą one być wynikiem wpływu innych czynników, takich jak majątek, na którym polegać mogą wdowy, w formie przykładowo własności mieszkania czy wspólnych oszczędności. Jednak w przypadku sytuacji materialnej należy podkreślić, że w przeciwieństwie do wpływu śmierci współmałżonka na zdrowie psychiczne i samopoczucie, efekt wdowieństwa może uwidocznić się w dłuższej perspektywie – nie pięciu, a kilkunastu i więcej lat. Wskazują na to wyniki ogólnych badań ubóstwa i sytuacji materialnej, bardzo często sugerujące gorszy status wdów i wdowców (Panek i in., 2015; Petelczyc & Roicka, 2016; Timoszuć, 2017, 2021).

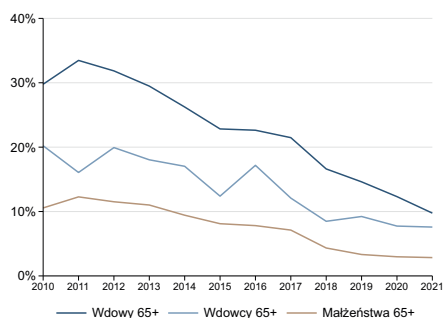
Podobne wnioski można również wyciągnąć na podstawie danych BBGD, w którym uczestnicy badania pytani są o ocenę ogólnej sytuacji materialnej swojego gospodarstwa domowego. Na Wykresie 2a przedstawiono, jak w latach 2010-2021 zmieniał się odsetek osób w wieku 65 lat i więcej deklarujących złą lub raczej złą sytuację materialną własnego gospodarstwa domowego w podziale na jednoosobowe gospodarstwa wdów i wdowców oraz dwuosobowe gospodarstwa małżeństw. W całym badanym okresie odsetek wdów i wdowców deklarujących złą lub raczej złą sytuację materialną był znacząco wyższy niż małżeństw w wieku 65+. W tej pierwszej grupie w 2010 r. odsetek ten sięgał niemal 30%, podczas gdy wśród wdowców co piąty deklarował złą lub raczej złą sytuację, zaś wśród starszych małżeństw – co dziesiąte małżeństwo. We wszystkich tych grupach odsetek osób w złej lub raczej złej sytuacji materialnej wyraźnie spadł na przestrzeni analizowanej dekady. Szczególnie istotny spadek można zaobserwować wśród wdów – z ok. 33% w 2011 roku do jedynie ok. 10% na koniec analizowanego okresu. Tym samym w 2021 r. odsetek wdów wskazujących złą lub raczej złą sytuację materialną spadł do poziomu obserwowanego dla małżeństw osób starszych dziesięć lat wcześniej.

Na gorszą sytuację materialną starszych osób mieszkających samodzielnie w porównaniu do starszych osób mieszkających w gospodarstwach dwuosobowych wskazują też dane dotyczące zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, oparte o informacje dochodowe zbierane w ramach badania EU-SILC (Wykres 2b). W tym przypadku w podziale na grupy wieku publikowane są co prawda tylko dane bez zróżnicowania względem stanu cywilnego, jednak jednoosobowe gospodarstwa osób w wieku 65+ to w dużej większości gospodarstwa wdów i wdowców, natomiast dwuosobowe gospodarstwa to najczęściej gospodarstwa małżeństw. Jak pokazano na Wykresie 2b, dynamika zakresu ubóstwa wśród osób w wieku 65+ różni się od zmian ogólnej oceny sytuacji materialnej przedstawionej na Wykresie 2a. Wśród gospodarstw dwuosobowych zagrożenie ubóstwem spadało w Polsce w latach 2010-2013, po czym do 2020 roku utrzymywało się mniej więcej na poziomie 15%. Wśród gospodarstw jednoosobowych poziom ubóstwa przez pierwsze pięć lat tego okresu również spadał (z 33% do 25% w 2015 roku), po czym wzrósł ponownie, osiągając 37% w 2020 roku. W związku z tym znacząco wzrosła różnica w poziomie zagrożenia ubóstwem między gospodarstwami dwu- i jednoosobowymi: z 8 punktów proc. w 2010 roku do 22 punktów proc. w 2020 roku.

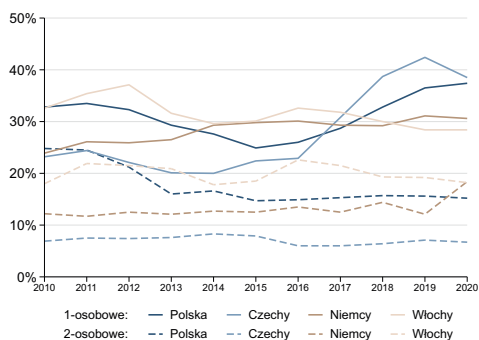
Analizując dane o zagrożeniu ubóstwem trzeba mieć jednak na uwadze to, że wskaźnik ten jest sporządzany w oparciu o progi dochodowe obliczane oddzielnie dla każdego roku dla całej populacji. Próg ten może zatem rosnąć w wyniku wzrostu dochodów innych grup i powodować wzrost zagrożenia ubóstwem osób starszych nawet w sytuacji, gdy ich realne dochody utrzymują się na stałym poziomie lub gdy rosną. Szybki wzrost wskaźnika zagrożenia ubóstwem w grupie samodzielnie gospodarujących osób w wieku 65+ po 2015 roku może mieć zatem związek z szybkim wzrostem dochodów rodzin z dziećmi i dynamiką płac, które mogły przełożyć się na wzrost przyjmowanego w wyliczeniach progu ubóstwa. Na podstawie Wykresu 2b warto też zaznaczyć, że jeszcze szybciej niż w Polsce zagrożenie ubóstwem w grupie jednoosobowych gospodarstw 65+ rosło w tym czasie w Czechach (przy stabilnej sytuacji dwuosobowych gospodarstw 65+), a relatywna pozycja tej grupy istotnie pogorszyła się również w Niemczech (wzrost z 24% w 2010 r. do 31% w 2020 r.).

Wykres 2 Sytuacja materialna gospodarstw domowych z osobami w wieku 65+

a) Odsetek osób deklarujących (raczej) złą sytuację materialną w podziale na wdowy, wdowców i małżeństwa

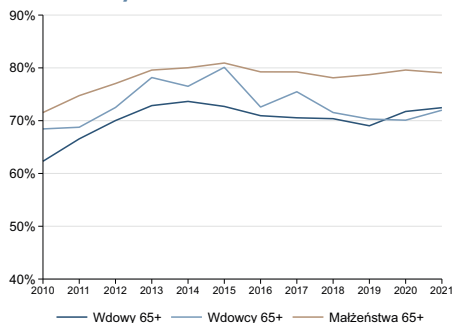

b) Odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w gosp. jedno- i dwuosobowych w wybranych krajach

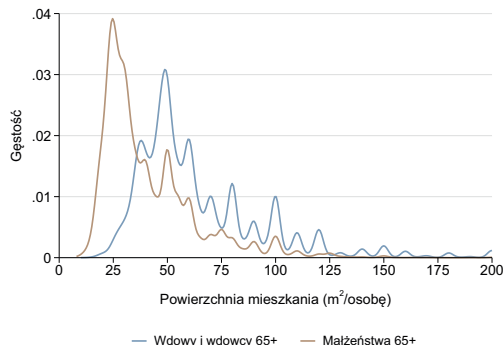

Wykres 3 Sytuacja mieszkaniowa osób w wieku 65+ w podziale na wdowy, wdowców i małżeństwa

a) Odsetek osób posiadających swoje mieszkanie/dom na własność

b) Powierzchnia w m² mieszkania/domu w przeliczeniu na liczbę mieszkańców

Wykres 2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: a) BBGD 2010-2021; b) Eurostat.

Uwagi: a) Wdowy i wdowcy w wieku 65+ mieszkający w jednoosobowych gospodarstwach domowych; małżeństwa mieszkające w dwuosobowych gospodarstwach, w których przynajmniej jedno z małżonków jest w wieku 65+. b) Dane Eurostat nie pozwalają na podział według płci ani stanu cywilnego. W gospodarstwach dwuosobowych obie osoby dorosłe, przynajmniej jedna w wieku 65+. Poziom zagrożenia ubóstwem definiowany jako 60% mediany ekwiwalentnych dochodów w całej populacji.

Wykres 3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BBGD 2010-2021.

Uwagi: Wdowy i wdowcy w wieku 65+ mieszkający w jednoosobowych gospodarstwach domowych. Małżeństwa mieszkające w dwuosobowych gospodarstwach domowych, w których przynajmniej jedno z małżonków jest w wieku 65+.

W statystykach ubóstwa dla prezentowanych na Wykresie 2b czterech krajów wyraźnie widać różnicę w zagrożeniu ubóstwem pomiędzy gospodarstwami jedno- i dwuosobowymi. W przypadku Polski, choć dynamika subiektywnej oceny sytuacji materialnej po 2015 roku (Wykres 2a) różni się od zmian w zagrożeniu ubóstwem, i mimo tego, że oceny te były w 2021 roku istotnie lepsze niż w 2010, osoby w wieku 65+ w małżeństwach wciąż lepiej oceniały swoją sytuację materialną niż wdowy i wdowcy. Uzasadnionym zatem wydaje się pytanie, w jaki sposób i jakimi środkami państwo powinno te osoby wesprzeć.

By lepiej zrozumieć szerszy kontekst warunków materialnych wdów i wdowców warto spojrzeć również na jeszcze jeden ich wymiar, a mianowicie majątek. Jak pokazano na Wykresie 3a, znacząca większość wdów i wdowców w wieku 65+, podobnie jak starszych małżeństw, jest właścicielami zajmowanego przez siebie domu/mieszkania. W 2021 roku 72% zarówno wdów, jak i wdowców w wieku 65+ posiadało swoje miejsce zamieszkania na własność, a proporcje te istotnie wzrosły od 2010 roku, odpowiednio z poziomu 62% wśród wdów i 68% wśród wdowców (mieszkających samodzielnie).² Co więcej, jak pokazano na Wykresie 3b, wśród właścicieli mieszkań i domów ich powierzchnia w przeliczeniu na osobę jest przeciętnie dwukrotnie większa w przypadku wdów i wdowców (50 m²) w porównaniu do małżeństw (25 m²) osób starszych.³ Wysokie poziomy zasobów mieszkaniowych wdów i wdowców mogą być zatem jednym z istotnych elementów stojących za rozbieżnościami pomiędzy dynamiką ubóstwa dochodowego a deklaracjami dotyczącymi dobrej ogólnej sytuacji materialnej obserwowanymi w ostatnich latach.

Choć ryzyko ubóstwa wśród wdów i wdowców, po okresie spadków w latach 2010-2015, wzrosło znów po 2015 roku, wdowieństwo w Polsce nie jest jednoznacznie związane ze złą sytuacją materialną. W 2021 roku 90% wdów w wieku 65+ określało swoją sytuację materialną jako raczej dobrą, dobrą lub przeciętną, a 72% wdów prowadzących jednoosobowe gospodarstwo domowe było właścicielkami zamieszkiwanego lokalu. Nie oznacza to oczywiście, że nie ma wśród wdów i wdowców w Polsce osób stawiających czoło poważnym problemom finansowym. Wydaje się jednak, że funkcjonujący obecnie system zabezpieczenia materialnego na wypadek śmierci współmałżonka w formie renty rodzinnej w przypadku dużej części starszych osób zapewnia stosowną ochronę przed ryzykiem znaczącego pogorszenia sytuacji finansowej po utracie małżonka. Jednocześnie znaczącej części tych osób pozostaje do dyspozycji wspólnie zgromadzony majątek w postaci między innymi własności miejsca zamieszkania.

W oparciu o powyższe analizy wydaje się zatem, że ewentualne dodatkowe wsparcie państwa w Polsce powinno zostać skierowane do stosunkowo wąskiej grupy wdów i wdowców, by móc efektywnie pomóc tym, którzy w wyniku śmierci współmałżonka rzeczywiście znaleźli się w trudnej sytuacji materialnej.

3. Renta rodzinna, renta wdowia i alternatywny system wsparcia

Poniżej przedstawiono symulacje zmian w warunkach materialnych po śmierci współmałżonka przy założeniu różnych form zabezpieczenia dochodów na wypadek wdowieństwa. Symulacje te obejmują wynikające z różnych systemów zmiany w poziomie dochodów wdów i odpowiadające im różnice w pozycji gospodarstw domowych w rozkładzie dochodów oraz zagrożeniu ubóstwem. Funkcjonujący obecnie system renty rodzinnej porównano w tym kontekście do omawianego w Sejmie projektu renty wdowiej oraz do alternatywnej propozycji zmian systemu wsparcia wdów i wdowców koncentrującego dodatkowe wsparcie na osobach w najtrudniejszej sytuacji materialnej.

3.1 Zabezpieczenie sytuacji materialnej na wypadek wdowieństwa

Przedstawione w tej części analizy opierają się o próbę małżeństw w wieku 65+ obserwowanych w danych z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych 2021.⁴ Dla pełnej próby prawie 31 tys. gospodarstw domowych objętych badaniem w 2021 roku, przy użyciu modelu mikrosymulacyjnego SIMPL (Myck i in., 2015, 2019, 2023b, 2023a; Myck & Najsztub, 2014), obliczono dochody do dyspozycji gospodarstw, zakładając system podatkowo-świadczeniowy obowiązujący w grudniu 2023 r. poszerzony (między innymi) o indeksację świadczenia rodzinnego do kwoty 800 zł miesięcznie na dziecko. W oparciu o ten bazowy system wyznaczono progi dochodowe dla każdej z dziesięciu dochodowych grup decylowych, a następnie każde z gospodarstw przypisano do jednej z tych grup.⁵

² Odsetek właścicieli wśród wdów i wdowców w całym analizowanym okresie pozostawał na nieco niższym poziomie w porównaniu do małżeństw osób w wieku 65+, wśród których przykładowo w 2021 roku wynosił on 79%.

³ Dane te sugerują najprawdopodobniej, iż znacząca część wdów i wdowców pozostaje w swoim miejscu zamieszkania po śmierci współmałżonka.

⁴ Informacje dochodowe zostały zindeksowane do wartości z września 2023 r., a dane zostały odpowiednio przeważone tak, by poprawnie odzwierciedlały strukturę demograficzną z roku 2021 (Myck i in., 2023b; Myck & Najsztub, 2014).

⁵ Do pierwszej grupy decylowej należy 10% populacji o najniższym dochodzie do dyspozycji, zaś do dziesiątej grupy decylowej - 10% populacji o najwyższym dochodzie. Przy podziale na grupy dochodowe pod uwagę brany jest ekwiwalentny dochód do dyspozycji.

Tabela 1 Pozycja małżeństw w wieku 65+ w rozkładzie dochodów w systemie bazowym

Małżeństwa 65+	Dochodowe grupy decylowe										Razem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Liczba (w tys.)	157,5	131,9	184,7	228,9	242,9	219,0	168,5	133,2	115,1	73,3	1655,0
Odsetek	9,5%	8,0%	11,2%	13,8%	14,7%	13,2%	10,2%	8,0%	7,0%	4,4%	100%

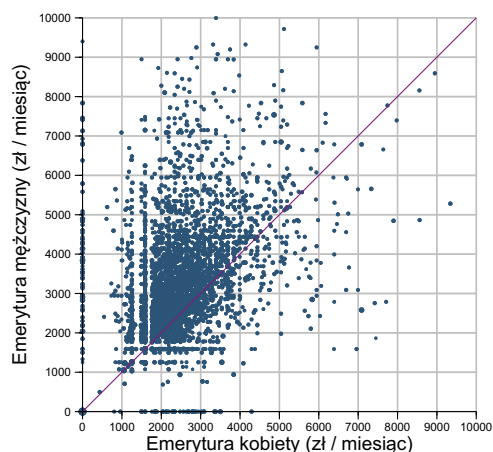
W analizowanej próbie znalazło się 4188 małżeństw w wieku 65+, które w BBGD reprezentują ponad 1,65 mln gospodarstw domowych. 65% z nich stanowią dwuosobowe gospodarstwa domowe, a w przypadku 35% starsze małżeństwa zamieszkują wspólnie z innymi osobami. W systemie bazowym uzyskiwane przez te małżeństwa dochody plasują 9,5% z nich w najniższej dochodowej grupie decylowej, a 4,4% z nich należy do najwyższej, dziesiątej grupy (Tabela 1).

Wykres 4 przedstawia zestawienie wysokości świadczeń emerytalnych mężczyzn i kobiet w analizowanej próbie małżeństw osób po 65. roku życia w systemie bazowym. W panelu (a) zaprezentowano porównanie wysokości świadczeń kobiet i mężczyzn, natomiast w panelu (b) przedstawiono odsetki osób otrzymujących świadczenia w określonych przedziałach wartości. Na Wykresie 4a każda kropka odpowiada jednemu małżeństwu z odpowiednią kombinacją wysokości świadczeń małżonków. Większa koncentracja kombinacji tych wartości powyżej linii 45o wskazuje, że w większości małżeństw emerytury mężów są znacząco wyższe od emerytur żon. Różnice te widoczne są również na panelu (b), gdzie odsetki kobiet są wyższe niż odsetki mężczyzn przy niższych wartościach świadczeń (poniżej 3 tys.), a przy wyższych świadczeniach sytuacja jest odwrotna. Ogółem w przypadku 65% małżeństw wyższe świadczenie uzyskuje mężczyzna, natomiast w 17% małżeństw to kobieta otrzymuje emeryturę o wartości wyższej niż świadczenie męża. Wśród małżeństw osób 65+ istotną grupę stanowią osoby nieotrzymujące świadczenia emerytalnego. Wynika to albo z kontynuacji pracy bez pobierania emerytury, albo z braku uprawnień do świadczeń emerytalnych – 10% wszystkich kobiet i tylko nieznacznie mniej mężczyzn (9%; pierwszy słupek na Wykresie 4b). W 8% małżeństw żadne ze współmałżonków nie otrzymywało świadczenia emerytalnego i tylko w 0,1% przypadków oboje pracowało, nie pobierając emerytury. Co istotne, to tylko w przypadku 2% analizowanych małżeństw tylko mąż uzyskuje emeryturę (kobieta nigdy nie pracowała, nie wypracowała własnej emerytury lub nadal pracuje).

Wysokość uzyskiwanej emerytury własnej oraz wysokość emerytury współmałżonka ma bardzo istotne znaczenie dla wyboru świadczenia w przypadku, gdy jeden z małżonków umiera. W obecnie obowiązującym systemie po śmierci małżonka wdowa lub wdowiec mogą wybrać, czy chcą otrzymywać swoje świadczenie emerytalne w pełnej wysokości, czy rentę rodzinną odpowiadającą 85% emerytury zmarłej osoby. Wiele kobiet po śmierci męża decyduje się na tę drugą opcję, ponieważ ich własna emerytura jest niższa niż renta rodzinna lub w związku z tym, że nie mają uprawnień do własnej emerytury.

Wykres 4 Świadczenia emerytalne uzyskiwane przez kobiety i mężczyzn w małżeństwach w wieku 65+ w systemie bazowym

a) Porównanie wysokości świadczeń

b) Odsetek osób otrzymujących świadczenia w kolejnych przedziałach wartości

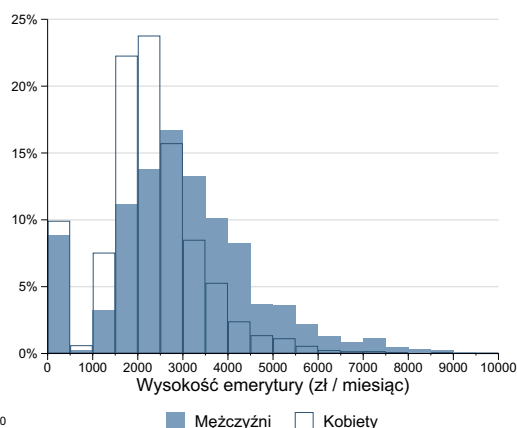

Tabela 1
 Źródło: Obliczenia własne z wykorzystaniem modelu SIMPL na podstawie danych BBGD 2021.
 Uwagi: Jako system bazowy dla obliczeń dochodów przyjęto system z grudnia 2023 roku poszerzony o m.in. świadczenie wychowawcze w wys. 800 zł na dziecko; progi dochodowe poszczególnych grup decylowych obliczone zostały na podstawie pełnej próby gospodarstw domowych.

Wykres 4
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie BBGD 2021.
 Uwagi: Obie osoby w małżeństwie w wieku 65 lat lub więcej, świadczenia emerytalne brutto (bez 13. i 14. emerytury). W obu panelach przyjęto 10 tys. zł jako próg wysokości świadczeń; w mniej niż 1% analizowanych małżeństw przynajmniej jedna z osób otrzymuje świadczenie wyższe niż 10 tys. zł.

Małżeństwa w wieku 65+ w systemie bazowym stanowią punkt odniesienia dla dalszych analiz konsekwencji wybranych systemów wsparcia wdów i wdowców. Przedstawione wyliczenia opierają się na symulacji sytuacji materialnej jednego ze współmałżonków przy założeniu hipotetycznej śmierci drugiej osoby. Dla uproszczenia wyliczeń w symulacjach przyjęto założenie śmierci mężczyzny w każdym z małżeństw.

Poniższe symulacje obejmują cztery scenariusze:

I) system bez wsparcia w formie renty rodzinnej: brak zmian w dochodzie z ubezpieczenia społecznego (emerytury, renty) kobiety po śmierci małżonka;

II) system z rentą rodzinną (obecnie obowiązujący): zmiana w dochodzie z ubezpieczenia społecznego – kobieta po śmierci małżonka wybiera pomiędzy 85% emerytury brutto męża (renta rodzinna) lub 100% swojej emerytury;

III) system z rentą wdowią: zmiana w dochodzie z ubezpieczenia społecznego – kobieta po śmierci małżonka wybiera pomiędzy:

- a. 100% swojej emerytury i dodatkowo 50% renty rodzinnej (czyli 42,5% emerytury brutto męża),
- b. 50% swojej emerytury i dodatkowo 100% renty rodzinnej (czyli 85% emerytury brutto męża).

IV) system alternatywny: zmiana w dochodzie z ubezpieczenia społecznego – kobieta po śmierci małżonka wybiera pomiędzy:

- a. 100% swojej emerytury i dodatkowo 50% emerytury minimalnej, jeśli mąż otrzymywał świadczenie emerytalne,
- b. 100% renty rodzinnej (85% emerytury brutto męża), jednak nie mniej niż wartość emerytury minimalnej.

Choć przeprowadzone symulacje odnoszą się do scenariusza hipotetycznej śmierci jednego ze współmałżonków, to stanowią one realistyczny obraz tego, jak w przypadku śmierci męża wyglądałaby sytuacja materialna ich żon w zależności od formy systemu zabezpieczenia społecznego. W symulacjach uwzględniono również inne formy wsparcia, takie jak dodatek mieszkaniowy czy pomoc społeczna, przysługujące wszystkim gospodarstwom domowym o niskich dochodach, w tym również w sytuacji spadku dochodów po śmierci współmałżonka. Ostatecznie analizowana sytuacja dochodowa gospodarstw wdów obejmuje zatem wszystkie najistotniejsze finansowe formy wsparcia ze strony państwa, na które mogą one liczyć.

Na Wykresie 5 przedstawiono wyniki czterech powyższych symulacji w formie wykresów przepływów pomiędzy grupami dochodowymi. Punktem wyjścia są grupy dochodowe małżeństw przed symulowaną sytuacją wdowieństwa, a zmiana grupy dochodowej jest wynikiem zmiany dochodu do dyspozycji po śmierci męża w czterech symulowanych systemach wsparcia.⁶ Tym samym na Wykresie 5 pokazano, w których grupach dochodowych znalazłyby się kobiety z małżeństw z systemu bazowego (po lewej stronie w każdym panelu) w sytuacji, gdyby zmarł ich współmałżonek, a system wsparcia funkcjonowałby zgodnie z założeniami czterech rozważanych scenariuszy: bez renty rodzinnej (system I; Wykres 5a), z rentą rodzinną (system II, 5b), z rentą wdowią (system III, 5c) i w systemie alternatywnym (system IV, 5d).

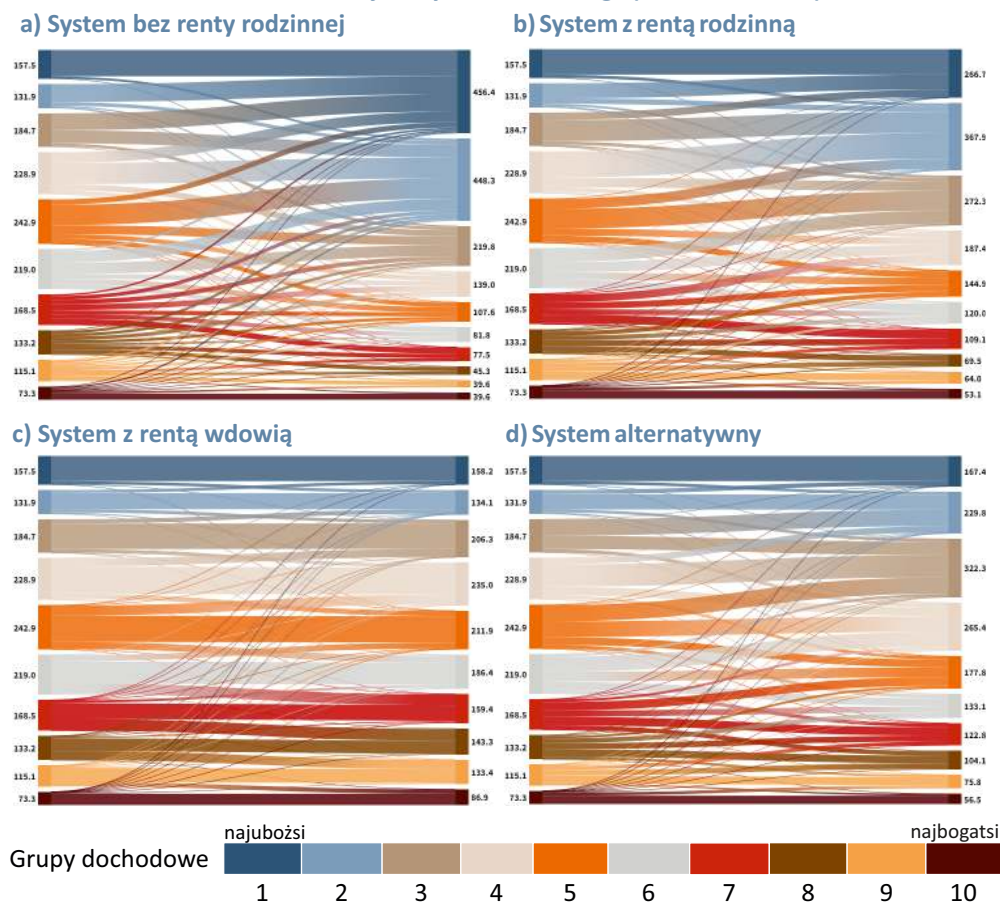
Wykres 5a pokazuje, jak istotnie pogorszyłaby się sytuacja materialna kobiet w wypadku śmierci małżonka, gdyby mogły one polegać wyłącznie na swoich świadczeniach emerytalnych i ewentualnym wsparciu w ramach pomocy społecznej (Wykres 5a). Odsetek kobiet, których dochody plasowałyby je w takiej sytuacji w dwóch najniższych grupach decylowych wyniósłby 54,7% (w porównaniu do 17,5% małżeństw), a 82,8% wdów znalazłoby się w dolnej połowie rozkładu dochodów (w porównaniu do 57% małżeństw). Funkcjonujący obecnie system renty rodzinnej zdecydowanie poprawia sytuację materialną dużej liczby kobiet (Wykres 5b). Odsetek kobiet w najniższych dwóch grupach decylowych wyniósłby 38,3%, a w dolnej połowie rozkładu znalazłoby się 74,9% wdów.

To, jak funkcjonowałby system z rentą wdowią, przedstawia Wykres 5c. W tym przypadku wysokość świadczeń skierowanych zarówno do wdów o niskich, jak i o wysokich dochodach, oznacza, że zdecydowana większość kobiet pozostałaby w tej samej grupie dochodowej, w której była razem z małżonkiem. Warto podkreślić, że w tym systemie rośnie liczba wdów, których dochody umieszczają je w najwyższych grupach decylowych. Podczas gdy przy zastosowaniu zasad obecnego systemu (renta rodzinna) w 9. i 10. grupie jest odpowiednio 3,9% i 3,2% wdów (Wykres 5b), po zastosowaniu reguł renty wdowiej, dochody odpowiednio 8,0% i 5,3% kobiet są na tyle wysokie, że plasują je w tych grupach.

6 Progi grup dochodowych opierają się na wartościach z systemu bazowego. Dochód do dyspozycji wyrażony w wartościach ekwiwalentnych.

Proponowany system alternatywny (Wykres 5d) podnosi dochody wdów względem systemu renty rodzinnej, ale jest znacznie mniej hojny niż system z rentą wdowią. Zwiększa on jednak głównie dochody wdów z niższych grup dochodowych, co oznacza, że w porównaniu do obecnego systemu znacząco ograniczona zostałaby liczba kobiet „przeptywających” po śmierci męża do najuboższych grup dochodowych – w dwóch najniższych grupach plasuje się 24,0% kobiet. Jednocześnie przy zastosowaniu zasad modelowanego systemu alternatywnego 4,6% i 3,4% wdów znalazłoby się w 9. i 10. grupach decylowych.

Wykres 5 Przepływy kobiet pomiędzy dochodowymi grupami decylowymi w związku ze zmianą dochodów po hipotetycznej śmierci małżonka w czterech zakładanych scenariuszach w relacji do systemu bazowego (z małżeństwami)

Wykres 5
Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem modelu SIMPL na podstawie danych BBGD 2021; projekt wykresów ze strony <https://flourish.studio/>.
Uwagi: Progi dochodowe przyjęte z systemu bazowego; bezwzględne liczby małżeństw i wdów (w tysiącach).

Tabela 2 Ryzyko ubóstwa wdów w systemie bazowym i w czterech modelowanych scenariuszach

Poziom ubóstwa	System bazowy (z małżeństwami)	System bez renty rodzinnej	System z rentą rodzinną	System z rentą wdowią	System alternatywny
	10,5%	35,3%	20,7%	11,0%	11,8%

Tabela 2
Źródło: por. Tabela 1.
Uwagi: Poziom zagrożenia ubóstwem; jako próg ubóstwa przyjęto poziom 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w scenariuszu bazowym.

W Tabeli 2 pokazano wpływ analizowanych systemów na zmianę ryzyka ubóstwa wśród tych kobiet w przypadku śmierci małżonka. Punktem odniesienia po raz kolejny jest ich sytuacja w systemie bazowym, kiedy pozostają w małżeństwach. W analizowanej próbie 10,5% małżeństw 65+ ma dochody poniżej progu ubóstwa wyliczonego dla systemu bazowego (jest zagrożonych ubóstwem). Przy założeniu śmierci małżonka, ryzyko ubóstwa wśród wdów w systemie bez wsparcia w ramach świadczeń społecznych wyniosłoby 35,3%, a obecny system renty rodzinnej ogranicza je do 20,7%. Z kolei dla dwóch analizowanych systemów zmiany zasad wsparcia wdów, ryzyko ubóstwa jest znacząco niższe – w przypadku systemu z rentą wdowią wynosi 11,0% a w przypadku systemu alternatywnych zmian 11,8%.

3.2 Całkowite koszty proponowanych zmian w systemie wsparcia wdów i wdowców

Jak opisano powyżej, przeprowadzone symulacje nie dotyczą dochodów obecnych wdów i wdowców, a hipotetycznego założenia odnośnie śmierci jednego z małżonków w obserwowanych w danych małżeństwach w wieku 65+.

W związku z tym nie można tych symulacji bezpośrednio wykorzystać do oszacowania dzisiejszych kosztów rozważanych zmian w systemie zabezpieczenia na wypadek wdowieństwa z punktu widzenia sektora finansów publicznych. By móc prawidłowo wymodelować zmianę dochodów osób, które dziś są wdowami lub wdowcami, wynikającą z rozważanych propozycji, i tym samym koszty wprowadzenia reform systemu wsparcia, konieczne byłyby informacje o wysokości świadczeń tych osób oraz świadczeń ich zmarłych współmałżonków przed ich śmiercią. Takie wyliczenia nie są możliwe na podstawie informacji ujętych w BBGD.

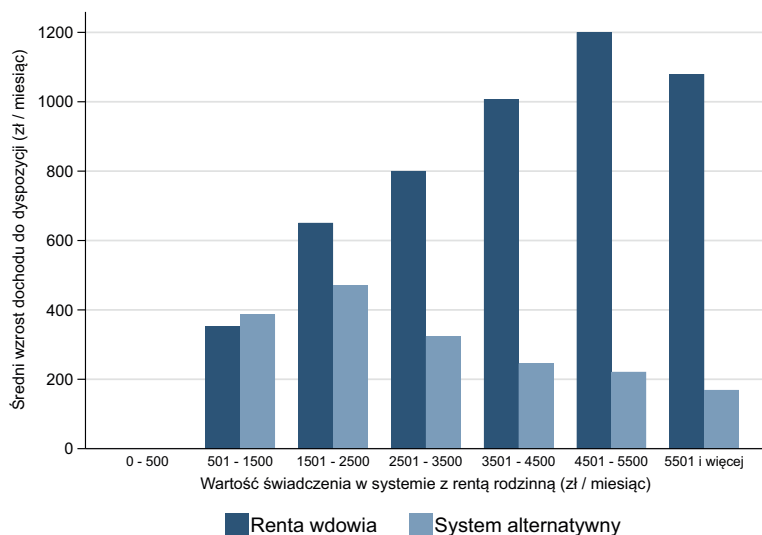
W oparciu o przeprowadzone symulacje można jednak porównać to, jak kształtują się symulowane koszty wsparcia kobiet w sytuacji hipotetycznej śmierci ich mężów w rozważanych scenariuszach reform i odnieść wyniki dotyczące tych propozycji do symulacji obecnie funkcjonującego systemu renty rodzinnej. W takim ujęciu wprowadzenie renty wdowiej podnosi dochody brutto wdów ze świadczeń społecznych o 34,2% względem systemu renty rodzinnej, a modelowany system alternatywny – o 14,7%. Odnosząc te proporcje do wartości świadczeń obecnie uzyskiwanych przez wdowy i wdowców oznaczałoby to dodatkowe wydatki budżetowe wynoszące mniej więcej 24,1 mld zł rocznie w przypadku renty wdowiej i 10,5 mld zł rocznie w przypadku systemu alternatywnego. Powyższe szacunki kosztów dla sektora finansów publicznych wynikające z wprowadzenia renty wdowiej są zatem istotnie wyższe niż 13 mld zł podawane w oficjalnych dokumentach odnoszących się do tej propozycji (w Uzasadnieniu do Obywatelskiego projektu ustawy; Sejm RP, 2023).

3.3 Kto zyska najwięcej?

Z perspektywy dystrybucyjnej symulowane systemy wsparcia i wynikające z nich zmiany dochodów po śmierci współmałżonka można odnieść do sytuacji materialnej małżeństw, które stanowią punkt wyjścia dla prezentowanych analiz, a także do wysokości świadczeń społecznych uzyskiwanych przez wdowy w symulacjach funkcjonującego obecnie systemu renty rodzinnej.

Na Wykresie 6 pokazano przeciętne zmiany w dochodzie do dyspozycji kobiet w wyniku rozważanych reform systemu wsparcia (w postaci renty wdowiej i systemu alternatywnego) względem wysokości świadczeń społecznych, jakie otrzymałyby one w obecnym systemie z rentą rodzinną. Po raz kolejny koncentrujemy się na kobietach z modelowanej próby małżeństw, zakładając hipotetyczną śmierć ich współmałżonków. Wyniki na wykresie przedstawiono względem siedmiu przedziałów wysokości świadczeń społecznych (miesięcznie, brutto), które kobiety te otrzymałyby w obecnym systemie renty rodzinnej: od zakresu 0-500 zł do przedziału obejmującego świadczenia w wysokości 5501 zł i więcej.

Wykres 6 Przeciętna zmiana dochodu do dyspozycji kobiety po śmierci małżonka w systemie z rentą wdowią i w systemie alternatywnym według przedziałów świadczeń otrzymywanych w systemie z rentą rodzinną

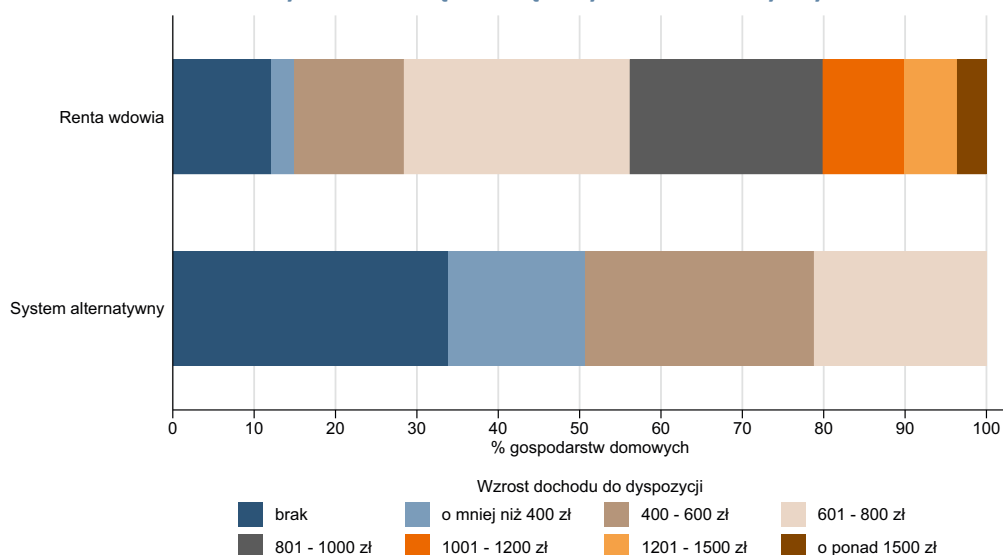

Wykres 6
Źródło: por. Tabela 1.
Uwagi: Zmiana dochodu do dyspozycji względem systemu z rentą rodzinną.

Wykres wyraźnie pokazuje, że największe przeciętne korzyści w wyniku wprowadzenia renty wdowiej odniosłyby kobiety, które w systemie renty rodzinnej otrzymywałyby wysokie świadczenia. Przeciętny wzrost dochodu do dyspozycji kobiet otrzymujących świadczenia w przedziale 4501-5500 zł (brutto, miesięcznie) wyniósłby 1200 zł miesięcznie po wprowadzeniu renty wdowiej. Z kolei kobiety ze świadczeniami w przedziale 501-1500 zł (w systemie z rentą rodzinną) uzyskałyby dzięki wprowadzeniu renty wdowiej przeciętne dodatkowo około 350 zł miesięcznie. W analizowanym systemie alternatywnym w większym stopniu skorzystałyby kobiety, które w obecnym systemie otrzymałyby niższe świadczenia – przeciętne korzyści kobiet ze świadczeniami od 501 do 1500 zł wyniosłyby ok. 390 zł miesięcznie. Wzrost dochodu do dyspozycji kobiet, których świadczenia w obecnym systemie mieściłyby się w przedziale 4501-5500 zł, wyniósłby przeciętnie jedynie 220 zł miesięcznie, a tych o świadczeniach powyżej 5001 zł – przeciętnie 170 zł miesięcznie.

Na Wykresie 7 zaprezentowano podział wdów względem zakresu korzyści, które odniosłyby w wyniku wprowadzenia analizowanych reform. Tak jak w przypadku wyników z Wykresu 6, korzyści rozumiane są jako zmiana dochodu do dyspozycji względem obecnego systemu z rentą rodzinną. W przypadku renty wdowiej 20% kobiet uzyskałoby korzyści przekraczające 1000 zł miesięcznie, kolejne 24% mogłoby liczyć na korzyści w przedziale od 801 do 1000 zł, a korzyści od 601 do 800 zł uzyskałoby około 28%. Wprowadzenie renty wdowiej nie zmieniłoby sytuacji 12% kobiet (w większości to kobiety nieposiadające uprawnień do własnej emerytury). W przypadku systemu alternatywnego grupa kobiet, których sytuacja nie zmieniłaby się, byłaby znacząco większa (34%), w związku z tym, że objęłaby, oprócz kobiet bez własnej emerytury, również liczną grupę kobiet o znacznie niższej wartości własnego świadczenia od świadczenia męża (w związku z czym ich własna emerytura nawet z dodatkiem 50% emerytury minimalnej byłaby niższa niż 85% emerytury męża; patrz również Wykres 4a). Ponadto dla ok. 17% kobiet zmiana dochodu do dyspozycji w systemie alternatywnym nie przekroczyłaby 400 zł, zaś dla dalszych 28% zmiana znalazłaby się w przedziale od 400 do 600 zł. Wyższe korzyści, nieprzekraczające jednak 800 zł miesięcznie, otrzymałoby 21% kobiet, w większości z niskimi świadczeniami w obecnym systemie renty rodzinnej, jak pokazano na Wykresie 6.

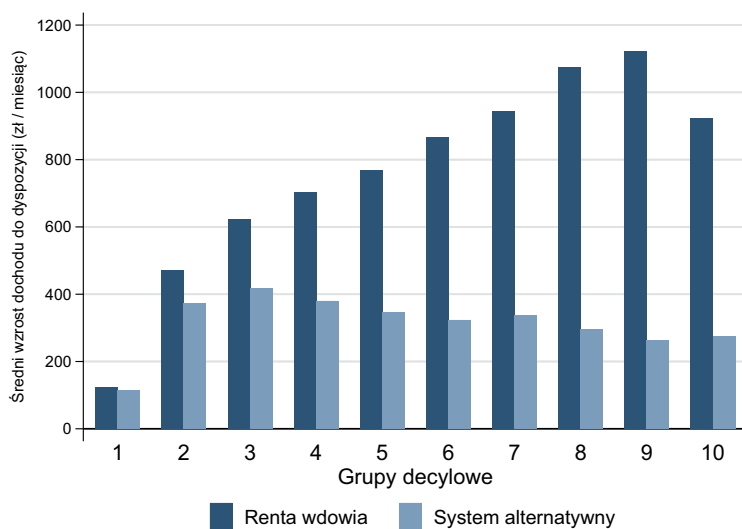
Wykres 7 Odsetek kobiet według zakresu korzyści uzyskiwanych po hipotetycznej śmierci małżonka w systemie z rentą wdowią i w systemie alternatywnym

Wykres 7
Źródło: por. Tabela 1.
Uwagi: Zmiana dochodu do dyspozycji względem systemu z rentą rodzinną.

Wpływ modelowanych reform obecnego systemu na zmianę dochodów w scenariuszu wdowieństwa według decylnych grup dochodowych przedstawiono na Wykresie 8. W tym przypadku gospodarstwa domowe przypisano do grup dochodowych na podstawie wspólnych dochodów małżonków w systemie bazowym. Wykres ten w dużym stopniu odzwierciedla rozkład korzyści w wyniku rozważanych dwóch zmian systemu wsparcia w sytuacji śmierci małżonka zaprezentowany na Wykresie 6.

Wykres 8 Przewidywane korzyści wynikające z wprowadzenia proponowanych rozwiązań dotyczących renty wdowiej oraz systemu alternatywnego według dochodowych grup decylowych

Wykres 8
Źródło: por. Tabela 1.
Uwagi: Zmiana dochodu do dyspozycji względem systemu z rentą rodzinną. Przepisanie do grup dochodowych zgodnie ze wspólnymi dochodami z małżonkiem w systemie bazowym.

W przypadku wprowadzenia renty wdowiej, korzyści o największej bezwzględnej wartości koncentrowałyby się wśród gospodarstw najbogatszych, pochodzących z górnej części rozkładu dochodów (przed symulowaną śmiercią małżonka). Podczas gdy kobiety z grupy 8. i 9. mogłyby liczyć przeciętnie na wzrost dochodu sięgający ok. 1100 zł miesięcznie, te z 2. grupy dochodowej przeciętnie otrzymałyby korzyści w granicach ok. 470 zł miesięcznie. Rozkład korzyści wynikających z modelowanego systemu alternatywnego w większym stopniu skupia się na gospodarstwach o niższych dochodach – najwyższe przeciętne korzyści wynoszące 420 zł miesięcznie przyniosłyby wdowom z trzeciej grupy decylowej, a korzyści tych z górnych grup dochodowych byłyby znacząco niższe względem tych wynikających z renty wdowiej. Korzyści wdów z najwyższej grupy decylowej wyniosłyby 280 zł miesięcznie. Ze względu na to, że w przypadku wielu gospodarstw małżeństw w wieku 65+ z najuboższej grupy dochodowej w systemie bazowym żadne z małżonków nie ma uprawnień do emerytury, korzyści kobiet z tych gospodarstw w hipotetycznej sytuacji śmierci męża byłyby znacząco niższe niż gospodarstw z wyższych grup dochodowych, zarówno w systemie renty wdowiej, jak i w systemie alternatywnym.

4. Podsumowanie

W 2021 roku jedynie 10% wdów i 8% wdowców w wieku 65 lat i więcej zadeklarowało w Badaniu Budżetów Gospodarstw Domowych trudną sytuację materialną, a proporcje te istotnie spadły od 2010 roku. Dane wskazują również na to, iż znaczna większość wdów i wdowców posiada na własność swoje mieszkanie lub dom. Jednocześnie ryzyko ubóstwa w grupie osób starszych samodzielnie prowadzących gospodarstwo domowe wyraźnie wzrosło po 2015 roku, co sugeruje, że dochody dużej części z nich nie nadążały za dynamiką płac i wzrostem transferów skierowanych do innych grup społecznych w ostatnich latach.

Jak pokazano w symulacjach przedstawionych w niniejszym Komentarzu, funkcjonujący obecnie system wsparcia wdów i wdowców, oparty o rentę rodzinną, w znaczącym stopniu zabezpiecza dużą część tej grupy przed drastycznym pogorszeniem się sytuacji materialnej po śmierci współmałżonka. Jednak choć w modelowanej próbie system ten ogranicza ryzyko ubóstwa z 35,3% (w scenariuszu bez renty rodzinnej) do 20,7%, ryzyko ubóstwa wśród wdów jest dwukrotnie wyższe w stosunku do ryzyka ubóstwa w próbie małżeństw.

Analizowane symulacje objęły omawianą obecnie w Sejmie propozycję reformy systemu wsparcia w postaci renty wdowiej oraz alternatywnej reformy zmieniającej system wsparcia według innych kryteriów. Zarówno jedna, jak i druga zmiana przyczyniłyby się do poprawy warunków materialnych wdów i wdowców.

W tym pierwszym przypadku wartość świadczeń społecznych w tej grupie wzrosłaby średnio o 34,2%, a w drugim o 14,7%. Gdyby o te proporcje wzrosły emerytury i renty obecnych wdów i wdowców, całkowity koszt analizowanych reform dla sektora finansów publicznych wyniósłby 24,1 mld zł rocznie w przypadku renty wdowiej oraz 10,5 mld rocznie w systemie alternatywnym. Co istotne przełożenie tych dwóch reform na poziom ubóstwa wśród wdów i wdowców byłoby bardzo podobne – reformy ograniczyłyby je odpowiednio do 11,0% i 11,8%. Różnica kosztów między jednym i drugim systemem bierze się głównie z tego, iż gros korzyści wynikających z renty wdowiej koncentruje się wśród wdów i wdowców o wysokich dochodach, a najwyższe korzyści wynikające z modelowanego systemu alternatywnego skupiają się na gospodarstwach z dolnej części rozkładu dochodów.

Jeśli celem prowadzonych obecnie zmian legislacyjnych reformujących system wsparcia osób starszych po śmierci współmałżonka jest wsparcie wdów i wdowców w trudnej sytuacji materialnej i ograniczenie zakresu ubóstwa, to proponowana przez Lewicę formuła renty wdowiej wydaje się mało efektywna. Jak pokazano w niniejszym Komentarzu, świadczenia społeczne kierowane do wdów i wdowców można zwiększyć w taki sposób, by z jednej strony w większym stopniu połączyć je z aktywnością zawodową obojga małżonków i ograniczyć ryzyko ubóstwa, a jednocześnie ograniczyć korzyści osób w dobrej sytuacji materialnej. Proponowany alternatywny system podniósłby dochody najbiedniejszych wdów i wdowców w bardzo podobny sposób co renta wdowia, przy ponad dwukrotnie niższym koszcie dla sektora finansów publicznych.

Bibliografia

- Adena, M., Hamermesh, D., Myck, M., & Oczkowska, M. (2023). Home Alone: Widows' Well-Being and Time. *Journal of Happiness Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00622-w>
- Ahn, N. (2005). Financial consequences of widowhood in Europe: Cross-country and gender differences.
- Bíró, A. (2013). Adverse effects of widowhood in Europe. *Advances in Life Course Research*, 18(1), 68–82. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2012.10.005>
- Blanner Kristiansen, C., Kjær, J. N., Hjorth, P., Andersen, K., & Prina, A. M. (2019). Prevalence of common mental disorders in widowhood: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 245, 1016–1023. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.11.088>
- Bound, J., Duncan, G. J., Laren, D. S., & Oleinick, L. (1991). Poverty Dynamics in Widowhood. *Journal of Gerontology*, 46(3), S115–S124. <https://doi.org/10.1093/geronj/46.3.S115>
- Corden, A., Hirst, M., Nice, K., University of York, & Social Policy Research Unit. (2008). Financial implications of death of a partner. Social Policy Research Unit, University of York.
- Hungerford, T. L. (2001). The Economic Consequences of Widowhood on Elderly Women in the United States and Germany. *The Gerontologist*, 41(1), 103–110. <https://doi.org/10.1093/geront/41.1.103>
- Lee, G. R., DeMaris, A., Bavin, S., & Sullivan, R. (2001). Gender Differences in the Depressive Effect of Widowhood in Later Life. *The Journals of Gerontology: Series B*, 56(1), S56–S61. <https://doi.org/10.1093/geronb/56.1.S56>
- Myck, M., Król, A., Oczkowska, M., & Trzciński, K. (2023a). Komentarze Przedwyborcze CenEA 2023: Druga kadencja rządów Zjednoczonej Prawicy: Wsparcie rodzin w czasach wysokiej inflacji. <https://cenea.org.pl/2023/09/13/wybory-parlamentarne-2023-w-polsce-komentarze-przedwyborcze-cenea/>
- Myck, M., Król, A., Oczkowska, M., & Trzciński, K. (2023b). Komentarze Przedwyborcze CenEA 2023: Materiały metodyczne. <https://cenea.org.pl/2023/09/13/wybory-parlamentarne-2023-w-polsce-komentarze-przedwyborcze-cenea/>
- Myck, M., Michał Kundera, Najsztub, M., & Oczkowska, M. (2015). Przedwyborcze miliardy: Jak je wydać i skąd je wziąć. II Raport Przedwyborczy CenEA 2015. CenEA. <http://cenea.org.pl/Badania/Research/raportvat.html>

- Myck, M., & Najsztub, M. (2014). Data and Model Cross-validation to Improve Accuracy of Microsimulation Results: Estimates for the Polish Household Budget Survey. *International Journal of Microsimulation*, 8(1), 33–66. <https://doi.org/10.34196/ijm.00111>
- Myck, M., Najsztub, M., Oczkowska, M., & Trzeciński, K. (2019). Pakiet podatkowo-świadczeniowych rozwiązań rządu Zjednoczonej Prawicy. Raport Przedwyborczy CenEA 12/04/2019. <https://cenea.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/raportcenea12042019.pdf>
- Ory, B., & Huijts, T. (2015). Widowhood and Well-being in Europe: The Role of National and Regional Context. *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 730–746. <https://doi.org/10.1111/jomf.12187>
- Panek, T., Kotowska, I., & Sączewska-Piotrowska, A. (2015). Sytuacja materialna gospodarstw domowych osób starszych. W Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków. *Diagnoza Społeczna 2015. Raport tematyczny*. (s. 107–137).
- Petelczyc, J., & Roicka, P. (2016). Sytuacja kobiet w systemie emerytalnym. Instytut Spraw Publicznych. <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/sytuacja-kobiet-w-systemie-emerytalnym>
- Sasson, I., & Umberson, D. J. (2014). Widowhood and Depression: New Light on Gender Differences, Selection, and Psychological Adjustment. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 69B(1), 135–145. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbt058>
- Schaan, B. (2013). Widowhood and Depression Among Older Europeans—The Role of Gender, Caregiving, Marital Quality, and Regional Context. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68(3), 431–442. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbt015>
- Sejm RP. (2023). Druk nr 32—Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw w celu wprowadzenia renty wdowiej. <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=32>
- Siflinger, B. (2017). The Effect of Widowhood on Mental Health—An Analysis of Anticipation Patterns Surrounding the Death of a Spouse. *Health Economics*, 26(12), 1505–1523. <https://doi.org/10.1002/hec.3443>
- Stephoe, A., Shankar, A., Demakakos, P., & Wardle, J. (2013). Social isolation, loneliness, and all-cause mortality in older men and women. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(15), 5797–5801. <https://doi.org/10.1073/pnas.1219686110>
- Timoszuik, S. (2017). Wdowieństwo a sytuacja materialna kobiet w starszym wieku w Polsce. *Studia Demograficzne*, nr 2(172), 121–138. <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171500466>
- Timoszuik, S. (2021). Wdowieństwo w starszym wieku. O sytuacji finansowej wdów w Polsce.

Analizy przedstawione w Komentarzu są częścią mikrosymulacyjnego programu badawczego Fundacji Centrum Analiz Ekonomicznych, CenEA (www.cenea.org.pl) i zostały sfinansowane przez Swedish International Development Agency (SIDA) w ramach współpracy z Stockholm Institute of Transition Economics (SITE).

Dane wykorzystane w analizach pochodzą z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych 2021 i zostały udostępnione przez Główny Urząd Statystyczny. Główny Urząd Statystyczny nie ponosi odpowiedzialności za wyniki przedstawione w Komentarzu i wnioski z nich płynące. Wnioski zawarte w Komentarzu opierają się na obliczeniach przeprowadzonych przez autorów przy użyciu modelu *SIMPL*.

CenEA jest niezależną, apolityczną jednostką naukowo-badawczą skupiającą się na analizie konsekwencji polityki społeczno-gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. CenEA została założona przez SITE i jest polskim partnerem FREE Network. Głównym kierunkiem badań naukowych CenEA są analizy na poziomie mikro, ze szczególnym uwzględnieniem badań rynku pracy, sytuacji materialnej gospodarstw domowych oraz procesu starzenia się populacji. CenEA jest polskim partnerem naukowym międzynarodowego projektu badawczego EUROMOD (europejski model mikrosymulacyjny) i prowadzi prace badawcze z wykorzystaniem polskiego modelu mikrosymulacyjnego *SIMPL*.

O autorach: dr hab. Michał Myck jest dyrektorem i członkiem Zarządu CenEA. Współpracuje z Niemieckim Instytutem Badań nad Gospodarką (DIW-Berlin). Artur Król i Monika Oczkowska są analitykami w CenEA.

Centrum Analiz Ekonomicznych CenEA
ul. Cyfrowa 2, 71-441 Szczecin
www.cenea.org.pl
admin@cenea.org.pl